

**Ομιλία Γιάννου Παπαντωνίου
στην εκδήλωση του ΚΕΠΠ
με θέμα :**

**«Διεθνής Κρίση και οι Προοπτικές της Ελληνικής
Οικονομίας»**

Αμφιθέατρο Μεγάρου Καρατζά

Τετάρτη 16 Ιανουαρίου 2008

Κρίση οικονομίας, κρίση πολιτικής

Η παγκόσμια οικονομία έχει εισέλθει σε μια περίοδο αναταραχής, που οδηγεί σε κάμψη της ανάπτυξης και, ενδεχομένως, σε ύφεση. Το ατύχημα είναι, σε αντιδιαστολή με αντίστοιχες κρίσεις του παρελθόντος, ότι οι αιτίες της αναταραχής έχουν περισσότερο δομικά παρά συγκυριακά χαρακτηριστικά. Συνδέονται με την ίδια την παγκοσμιοποίηση της διεθνούς οικονομίας και το αναπτυξιακό υπόδειγμα που εφαρμόστηκε. Για την αντιμετώπισή της δεν αρκούν τακτικές κινήσεις και χειρισμοί της νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής. Απαιτούνται διαρθρωτικές αλλαγές, τόσο σε παγκόσμια όσο και σε εθνική κλίμακα.

Η κρίση εκδηλώθηκε στην αγορά στέγης στις ΗΠΑ. Οι τιμές των κατοικιών έπεσαν σημαντικά με αποτέλεσμα τη μείωση της περιουσίας των αμερικανικών νοικοκυριών και την κάμψη της κατανάλωσης, που αποτελεί τον

ισχυρότερο παράγοντα της ζήτησης στην αμερικανική οικονομία. Κάτω από ομαλές συνθήκες, το πρόβλημα αυτό θα μπορούσε να ξεπεραστεί με μείωση των επιτοκίων, που θα ενίσχυε την κατανάλωση και τις επενδύσεις. Παρεμβάλλονται, όμως, δύο δομικά στοιχεία που δυσχεραίνουν την αντιμετώπιση του προβλήματος με συμβατικά εργαλεία της οικονομικής πολιτικής.

Πρώτον, η παγκόσμια τραπεζική κρίση που προέκυψε από την αλόγιστη επέκταση της στεγαστικής πίστης. Χορηγήθηκαν, σε τεράστιες ποσότητες, στεγαστικά δάνεια, κυρίως στην αμερικανική αγορά, που δεν εξυπηρετήθηκαν. Οι υποχρεώσεις από τα δάνεια αυτά μετασχηματίστηκαν από τις τράπεζες που τα χορήγησαν σε νέα σύνθετα τραπεζικά προϊόντα και μεταπωλήθηκαν σε άλλες τράπεζες, χωρίς επαρκή αποτίμηση των κινδύνων. Το αποτέλεσμα ήταν να προκληθούν μεγάλες ζημιές σε πολλές διεθνείς τράπεζες που έχασαν, έτσι, τη

δυνατότητα να παίξουν θετικό ρόλο στην αντιμετώπιση του κινδύνου της ύφεσης. Όταν εξαλείφονται τα κέρδη, οι τράπεζες ακολουθούν συντηρητικές και όχι επεκτατικές πολιτικές, με αποτέλεσμα την παραπέρα συρρίκνωση της ζήτησης στην οικονομία, και τον περιορισμό της ανάπτυξης.

Η παγκόσμια τραπεζική κρίση συναρτάται με το φιλελεύθερο αγγλοσαξωνικό αναπτυξιακό πρότυπο, την απουσία επαρκούς εποπτείας και την ανεξέλεγκτη δημιουργία νέων χρηματοοικονομικών προϊόντων που λειτουργούν ως ωρολογιακές βόμβες όταν ανατραπούν οι αισιόδοξες προβλέψεις στις οποίες στηρίχθηκαν.

Δεύτερον, η άνοδος της διεθνούς τιμής του πετρελαίου, από περίπου 50 σε 100 δολ. το βαρέλι στη διάρκεια του 2007. Η άνοδος αυτή ενισχύει τον πληθωρισμό και μειώνει τα πραγματικά εισοδήματα και τη ζήτηση. Παράλληλα,

όμως, περιορίζει δραστικά τη δυνατότητα άσκησης επεκτατικής πολιτικής για το ξεπέρασμα της κρίσης, διότι αυξάνεται ο κίνδυνος εκτίναξης του πληθωρισμού. Η άνοδος της τιμής του πετρελαίου έχει και αυτή δομικά χαρακτηριστικά. Δεν οφείλεται απλώς στην ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας. Οφείλεται, κυρίως, στη δυναμική είσοδο, μέσα από την παγκοσμιοποίηση, νέων οικονομικών δυνάμεων, όπως η Κίνα και η Ινδία, που καταναλώνουν λόγω εκβιομηχάνισης πολύ μεγάλες, αναλογικά, ποσότητες πετρελαίου. Με βάση τις σημερινές τάσεις, η λύση στο πρόβλημα της τιμής του πετρελαίου δεν μπορεί να στηριχθεί στην πίεση στις χώρες του ΟΠΕΚ να αυξήσουν την παραγωγή τους, αλλά στο δραστικό αναπροσανατολισμό της πολιτικής, σε παγκόσμια κλίμακα, προς καθαρότερες, λιγότερο πετρελαιοβόρες, μορφές ενέργειας.

Δεν υπάρχουν εύκολες λύσεις στα προβλήματα της παγκόσμιας οικονομίας. Για να σταθούμε στους δύο κρίσιμους τομείς, το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα και την ενέργεια, απαιτούνται δομικές παρεμβάσεις που, όμως, είναι δύσκολο να συμφωνηθούν και, ακόμα περισσότερο, να υλοποιηθούν σε παγκόσμια κλίμακα.

Τι σημαίνουν αυτές οι εξελίξεις για μια μικρή ευρωπαϊκή χώρα, όπως η Ελλάδα; Ότι θα πρέπει να προσαρμόσει την πολιτική της στις συνθήκες ενός δυσμενέστερου διεθνούς περιβάλλοντος.

Η χώρα μας στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας άντλησε, χάρη στις σημαντικές προσπάθειες που κατέβαλε, μεγάλα οφέλη από το ευνοϊκό διεθνές περιβάλλον. Η, για πολλούς, απροσδόκητη επιτυχία της έγκαιρης ένταξης στην Ευρωζώνη εξασφάλισε σταθερότητα, χαμηλά επιτόκια, χαμηλό πληθωρισμό και

ισχυρό νόμισμα επιτρέποντας στην Ελλάδα να εισπράξει το μερίδιο που της αναλογούσε από την ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας. Επί μια δεκαετία η χώρα μας αναπτύσσεται με ένα από τους υψηλότερους ρυθμούς στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Όμως, τα οικονομικά αυτά οφέλη δεν αξιοποιήθηκαν για να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά τα κοινωνικά προβλήματα.

Η ανεργία παραμένει σε υψηλά επίπεδα αντανακλώνοντας δυσλειτουργίες στην αγορά εργασίας και στην πολιτική απασχόλησης.

Η φτώχεια συνεχίζει να έχει σημαντικές διαστάσεις λόγω των ελλειμμάτων της προνοιακής πολιτικής αλλά και της διεύρυνσης των εκπαιδευτικών ανισοτήτων και του συνεπακόλουθου επαγγελματικού αποκλεισμού.

Η ακρίβεια που προκύπτει από την απουσία ανταγωνισμού, όπως στα κλειστά επαγγέλματα και τις ολιγοπωλιακές αγορές, πλήττει τα πραγματικά εισοδήματα, ιδιαίτερα στα χαμηλά και τα μεσαία κλιμάκια.

Η ανεπάρκεια της διοίκησης και του Κοινωνικού Κράτους και η χαμηλή ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών προκαλούν πρόσθετες δαπάνες, που εκτείνονται από την παραπαιδεία έως το «φακελλάκι» και το «γρηγορόσημο» επιβαρύνοντας τους οικογενειακούς προϋπολογισμούς.

Η ποιοτική υστέρηση των κοινωνικών υπηρεσιών ενισχύει τα ιδιωτικά συστήματα. Ουσιαστικά οδηγούμαστε σε υπηρεσίες δύο ταχυτήτων. Το δημόσιο σύστημα για τους οικονομικά αδύναμους, και τα ιδιωτικά συστήματα για τους οικονομικά ισχυρότερους. Για τα μεσαία, ιδιαίτερα, εισοδηματικά στρώματα, η εξέλιξη αυτή οδηγεί σταδιακά

αλλά με βεβαιότητα σε πτώση του βιοτικού επιπέδου. Στα κοινωνικά αυτά ελλείμματα προστίθεται, με την εκδήλωση της διεθνούς κρίσης και τη σταδιακή εξάντληση των ωφελειών από την ένταξη στην Ευρωζώνη, πρόβλημα προσαρμογής στο δυσμενέστερο οικονομικό περιβάλλον.

Το επιχείρημα ότι η διεθνής κρίση «δεν αγγίζει» την ελληνική οικονομία δεν ευσταθεί.

Δεν μας επηρεάζουν η άνοδος της τιμής του πετρελαίου και η κάμψη των ρυθμών της παγκόσμιας, και ιδιαίτερα της ευρωπαϊκής, ανάπτυξης;

Δεν εξασθενίζει την παραγωγική μας βάση ο ανταγωνισμός των χωρών χαμηλού εργατικού κόστους, που θα ενταθεί αν παραταθεί η διεθνής κρίση;

Και αν δεν αντιμετωπίσαμε αποτελεσματικά τα κοινωνικά προβλήματα σε συνθήκες ισχυρής ανάπτυξης, πως θα το επιτύχουμε όταν μειωθούν οι αναπτυξιακοί ρυθμοί;

Από πού θα εξευρεθούν τα 10 δισ. Ευρώ που απαιτούνται, σε ετήσια βάση, για την αναβάθμιση της παιδείας, της υγείας και της πρόνοιας;

Η διεθνής κρίση πρέπει να λειτουργήσει αφυπνιστικά. Η Ελλάδα χρειάζεται αλλαγή πορείας. Χρειάζεται μεγάλες μεταρρυθμίσεις. Η υλοποίησή τους προϋποθέτει αξιόπιστο σχεδιασμό καθώς και ανάδειξη των προτάσεων αιχμής για την ενεργό κινητοποίηση των πολιτών.

Κλειδί για την αναβάθμιση της ελληνικής οικονομίας είναι ο εκσυγχρονισμός της παιδείας. Η πραγματοποίηση επενδύσεων σε τομείς προηγμένης οργάνωσης και τεχνολογίας, όπως ο χρηματοπιστωτικός τομέας, η πληροφορική, ο πολιτισμός και ο τουρισμός, προϋποθέτει ανθρώπινο δυναμικό με υψηλή κατάρτιση. Η εκπαίδευση στη χώρα μας, σε όλα τα επίπεδα αλλά κυρίως στην τρίτη

βαθμίδα, καταλαμβάνει πολύ χαμηλές θέσεις σε όλες τις διεθνείς κατατάξεις.

Εξάλλου, η ανεπάρκεια του κράτους και οι τεράστιες υστερήσεις στη λειτουργία της διοίκησης και των θεσμών αποτελούν κοινό τόπο όλων των δημοσίων συζητήσεων.

Υπερσυγκεντρωτικό, γραφειοκρατικό και έντονα κομματικοποιημένο, το κράτος στη χώρα μας λειτουργεί με τρόπο αποξενωμένο από τους πολίτες προσφέροντας υπηρεσίες χαμηλής ποιότητας.

Ουσιαστική αποκέντρωση και νέα σχήματα κρατικής λειτουργίας, βασισμένα στον επαγγελματισμό και την αποκομματικοποίηση, αποτελούν κρίσιμες συνιστώσες της μεταρρύθμισης των θεσμών.

Όμως, το κρίσιμο ερώτημα, πλέον, δεν είναι αν πρέπει να προωθηθούν μεταρρυθμίσεις. Οι πολίτες, σήμερα, συνειδητοποιούν την ανάγκη. Το ερώτημα είναι αν το πολιτικό σύστημα είναι σε θέση να καλύψει αυτή την απαίτηση.

Το πολιτικό σκηνικό, όπως έχει διαμορφωθεί από τις πρόσφατες εκλογικές αναμετρήσεις, αναδεικνύει μια προϊούσα φθορά του δικομματικού μοντέλου διακυβέρνησης. Η φθορά αυτή προκύπτει από τη διαφαινόμενη αδυναμία των δύο μεγάλων κομμάτων να ανταποκριθούν στις σημερινές προκλήσεις είτε προωθώντας, ως κυβέρνηση, είτε προτείνοντας, ως αντιπολίτευση, τις αναγκαίες αλλαγές.

Ο δικομματισμός πληρώνει το τίμημα της υποκρισίας που έχει επικρατήσει τα τελευταία χρόνια στον πολιτικό λόγο και την πολιτική πράξη. Κούφιος και αναπόφευκτα

ανεκπλήρωτες υποσχέσεις. Ξύλινος καταγγελτικός λόγος, αποστασιοποιημένος από τα συγκεκριμένα και ουσιαστικά προβλήματα, χωρίς προγραμματικό πλαίσιο και κοινωνικές συμμαχίες που έχουν καθοριστική σημασία για την αποτελεσματική υλοποίηση μεταρρυθμίσεων. Προοδευτικές «κορώνες» και αναφορές στη συμμετοχική δημοκρατία με παράλληλη επίδειξη αρχηγισμού, που σηματοδοτεί οπισθοδρόμηση σε συντηρητικά παλαιοκομματικά πρότυπα.

Τα δύο μεγάλα κόμματα βαδίζουν αντίθετα προς το σύγχρονο ρεύμα για περισσότερη δημοκρατία και συλλογικότητα, για μια αμεσότερη σχέση της πολιτικής με τον πολίτη.

Από την πλευρά τους, τα κόμματα της παραδοσιακής αριστεράς έχουν μετατραπεί σε κινήματα διαμαρτυρίας,

χωρίς φιλοδοξία δημιουργικής συμβολής στην επίλυση των προβλημάτων.

Το πολιτικό σύστημα φαίνεται να κινείται, και να αναφέρεται, σε μια πλαστή, αν όχι ψεύτικη πραγματικότητα.

Βρισκόμαστε κοντά, αν δεν φτάσαμε ήδη, στο πολυσυζητημένο τέλος του μεταπολιτευτικού κύκλου.

Στην παρούσα φάση, οι δυνατότητες ανανέωσης και μετασχηματισμού των δύο μεγάλων κομμάτων σε σύγχρονους πολιτικούς φορείς φαίνονται περιορισμένες. Όμως, σε περίπτωση σοβαρής επιδείνωσης των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων, θα ασκηθεί πίεση σε αυτήν την κατεύθυνση. Αν αντιδράσουν τα κομματικά κατεστημένα και οι μηχανισμοί, θα προκληθεί η κοινωνία των πολιτών να αναλάβει πρωτοβουλίες για να

υπάρξει αντίσταση στη στασιμότητα και ελπίδα για το μέλλον.

Πρέπει να επανέλθει η αλήθεια στην πολιτική. Πρέπει να αποκατασταθεί η σχέση πολιτικής σκέψης, λόγου και πράξης.

Για εμάς, σημασία έχει η προοπτική της προοδευτικής παράταξης. Οι μεταρρυθμίσεις έχουν πολιτικό χρώμα. Για να υπηρετήσουν το σύνολο της κοινωνίας, και ιδιαίτερα τις αδύναμες ομάδες, πρέπει να έχουν προοδευτικό χαρακτήρα. Να προωθούν τη δικαιοσύνη, να καταργούν ανισότητες, να εξασφαλίζουν ίσες ευκαιρίες.

Η ανανέωση της κεντροαριστεράς αποτελεί, σήμερα, τη μεγάλη πρόκληση.

Το Κέντρο Ερευνών Προοδευτικής Πολιτικής, με το δημόσιο διάλογο που διοργανώνει, επιδιώκει να συμβάλει σε αυτήν την κατεύθυνση. Η προσπάθειά μας πηγάζει από την πεποίθηση ότι, σε μια δημοκρατία, οι πολίτες αποφασίζουν. Με τη στάση τους καθορίζουν την πορεία της χώρας.

Οι επόμενοι μήνες είναι χρόνος κρίσης για την οικονομία, αλλά και για την πολιτική.

Οι πολίτες παρακολουθούν και αξιολογούν. Έχουν το λόγο, γιατί το μέλλον τους ανήκει.